

Genomlysning Dans & Teater 2001

Bilaga 3

FÖRDJUPNING & DISKUSSION

1. DE FRIA GRUPPERNA	5
1.1. Beskrivning.....	5
1.1.1. Vad är en fri grupp?.....	5
1.1.2. Verksamhetsbidrag – Projektbidrag.....	5
1.1.3. De fria gruppernas roll.....	6
1.1.4. Professionell konst.....	6
1.1.5. Arbetsätt	6
1.1.6. Samverkan mellan grupperna.....	7
1.1.7. Institutionerna och de fria grupperna	7
1.2. Synpunkter.....	8
1.2.1. Tydliggöra sin funktion	8
1.2.2. Förnyelse som prioriterat område.....	8
1.2.3. Mångkulturella uttryck.....	8
1.2.4. Samverkan.....	9
1.2.5. Institutionerna.....	9
2. KONSTNÄRERNA	10
2. 1. Utbildning och antalet konstnärer.....	10
2.1.1. Antalet konstnärer.....	10
2.1.2. De konstnärliga utbildningarna	10
2.1.3. Kommentar.....	10
2.2. Konstnärernas villkor.....	11
2.2.1. Låga bidrag ger dålig försörjning.....	11
2.2.2. Rätten att försörja sig som konstnär.....	11
2.2.3. A-kassa och AMS.....	12
2.2.4. Så har det fungerat.....	12
2.2.5. Nya regler för a-kassan.....	12
2.2.6. Alternativa anställningsformer.....	13
2.2.7. Centrumbildningarna.....	13
2.3. Synpunkter.....	13
2.3.1. Lön.....	13
2.3.2. Höjda bidragnivåer.....	13
2.3.3. Synen på försörjningsfrågor.....	14
2.3.4. Betydelsen av förändrade regler för a-kassan.....	14
2.3.5. Vidareutbildning.....	15
2.3.6. Centrumbildningarna och Teateralliansen	15
2.4. Förbättrade villkor.....	15
2.4.1. Den fria kulturen och institutionerna	15
2.4.2. Hur mycket pengar behövs egentligen?.....	16
3. ATT NÅ PUBLIKEN	17
3.1. Förmedling & Publik.....	17
3.1.1. Förmedling-Marknadsföring-Publik.....	17
3.1.2. Barn eller vuxen publik.....	17

3.1.3. Frikulturens publik.....	17
3.1.4. Publikbrist.....	17
3.2. Marknadsföring och publikarbete idag.....	17
3.2.1. Information.....	18
3.2.2. Publikarbete.....	18
3.2.3. Att sälja föreställningar för turné.....	18
3.2.4. Kommentarer.....	18
3.3. Synpunkter.....	19
3.3.1. De fria gruppernas problem.....	19
3.3.2. Marknadsföringsplan.....	19
3.3.3. Att hitta ny publik.....	20
3.3.4. Spela länge – spela kort.....	20
3.3.5. Kvantitet – kvalitet	20
3.3.6. Status.....	20
3.3.7. Stadens ansikte.....	21
3.4. Förslag till åtgärder.....	21
3.4.1. Resurscenter för förmedling. Kulturbyrå.....	21
3.4.2. Kalendarium.....	22
4. LOKALER/SCENER	23
4.1. Situationen idag	23
4.1.1. Scener idag.....	23
4.1.2. Antal och kostnader.....	23
4.2. Problematiseringar	23
4.2.1. Hyresutveckling.....	24
4.2.2. Nya grupper.....	24
4.2.3. Centrum och periferi.....	24
4.3. Synpunkter.....	24
4.3.1. Fördelar med scenerna.....	24
4.3.2. Hyresutveckling och antal scener.....	25
4.3.3. Nya grupper och fler scener	25
4.3.4. Centrum & periferi.....	25
4.4. Förslag till åtgärder.....	26
4.4.1. Gästspelsscenerna – ett alternativ.....	26
4.4.2. Samnyttjande av befintliga scener	26
4.4.3. Resurscenter – Scenkonstens Hus.....	26
4.4.4. Kulturhus	26
4.4.5. Stora Teatern.....	26
4.4.6. Operans lilla scen.....	27
5. FINANSIERING	28
5.1. Huvudfinansiering.....	28
5.1.1. Inledning.....	28

5.1.2. Biljettsubventioner.....	28
5.1.3. Kommentar.....	28
5.1.4. Biljettpriser och nya publikkategorier.....	28
5.1.5. Kommentar.....	29
5.2. Andra möjligheter till offentlig finansiering.....	29
5.2.1. Studieförbunden.....	29
5.2.2. Försäljning av föreställningar.....	29
5.2.3. Kommentar.....	29
5.2.4. Insatser från Arbetsförmedlingen.....	30
5.2.5. Kommentar.....	30
5.3. Kulturindustri och konsten att sälja kultur.....	30
5.3.1. Upplevelseindustri.....	30
5.3.2. Svårsålda produkter	30
5.3.3. Kommentar.....	31
5.4. Andra möjligheter till privat finansiering	31
5.4.1. Sponsring	31
5.4.2. Forumteater	32
5.4.3. Events.....	32
5.4.4. Egna utbildningar.....	32
5.4.5. Kommentar.....	33
6. KULTURFÖRVALTNINGEN	34
6.1. Inledning	34
6.2. Synpunkter.....	34
6.2.1. Vems är initiativet.....	34
6.2.2. Kommentar.....	34
6.2.3. Förmågan att upptäcka ljusen.....	35
6.2.4. Kommunikation konstnär-förvaltning.....	35

1. DE FRIA GRUPPERNA

1.1. Beskrivning

1.1.1. Vad är en fri grupp?

En ”fri grupp” är en dans- eller teatergrupp som startats och drivs av självständiga konstnärer utan uppdrag från någon myndighet eller organisation. Just ordet ”grupp” pekar på de former av kollektivt skapande som var populära under 60- och 70-talet. Idag arbetar många inom den fria dans- och teaterkonsten på andra sätt och är egentligen inte ”fria grupper” i traditionell mening. Det finns åtminstone tre olika varianter:

- Klassisk fri grupp. Fast konstellation, ofta med egen scen, som skapar, spelar och turnerar tillsammans. Ambitionen att försörja sig genom arbetet i gruppen vanlig.
- Återkommande produktionsgrupp. En grupp artister som samarbetar i projekt regelbundet, ofta med en eller flera konstnärliga ledare. Ofta ingen egen lokal. Medlemmarna försörjer sig på frilansbasis eller med andra jobb. Får bidrag till enskilda produktioner.
- Ensam koreograf/regissör. Konstnärlig ledare, en eller ibland två, som till varje projekt knyter en ensemble till sig. Kan vara samma ensemble från gång till annan, men likaväl olika. Oftast ingen fast scen. Koreografen/regissören arbetar kontinuerligt och med ambition att försörja sig på detta.

Fortfarande är inslaget av kollektivt skapande och ansvarstagande ofta stort i alla formerna, i synnerhet i jämförelse med institutionerna. I fortsättningen använder vi begreppet ”fri grupp” som samlingsbeteckning på alla dessa varianter när inte annat anges.

1.1.2. Verksamhetsbidrag – Projektbidrag

I Göteborg finns 12 fria grupper med *verksamhetsbidrag* från kommunen. De är antingen klassiska fria grupper, ensamma koreografer/regissörer med kontinuerlig verksamhet eller något däremellan.

Bland de som får *projektbidrag* har de flesta en regelbunden och återkommande verksamhet och är i själva verket ”fria grupper” enligt någon av de tre definitionerna. Det är bara det att de inte lyckats få verksamhetsbidrag utan är hänvisade till projektbidrag. Det finns idag mer än 30 någorlunda fasta eller återkommande konstellationer bland de som idag får projektbidrag.

1995 fick 25 grupper inom teater och dansområdet bidrag från kommunen. År 2000 får 37 olika grupper bidrag av något slag. Vi har alltså fler grupper inom området än någonsin tidigare.

1.1.3. De fria gruppernas roll

De fria grupperna har haft åtminstone tre viktiga roller i dans- och teatersverige. De har spelat barn- och ungdomsteater, de har arbetat med och utvecklat alternativa tekniker, t. ex. annorlunda träningsformer, och de har i sina föreställningar experimenterat och sökt nya vägar vad gäller form, innehåll, spelplatser och målgrupper.

Vid sidan av de konstnärliga visionerna har en tro på konstens förmåga att förändra gjort att kulturpolitiska och pedagogiska ambitioner ofta varit en stark drivkraft i de fria gruppernas arbete.

Under 90-talet har bilden av fria grupper som en alternativ rörelse tonats ner. I stället har grupperna blivit en etablerad och accepterad del av det professionella konstlivet i storstadscentrum. Under samma period har också skett en viss förskjutning i perspektiv från det pedagogiska mot det konstnärliga.

Därvidlag kan man förmodligen säga att de fria gruppernas roll som ett alternativ till institutionerna blivit otydligare. Idag spelas mycket barn- och ungdomsteater också på institutionerna och inte sällan görs experimentella uppsättningar som inte står de fria grupperna efter vad gäller fräckhet i form och innehåll.

1.1.4. Professionell konst

Många tror fortfarande att fria grupper är lite av en amatörkultur. Den antielitistiska anda som präglade fria grupper på 70-talet, att de spelade för barn, och de dåliga villkor de arbetade under kunde kanske ge ett sådant intryck. Det bör därför påpekas att den fria dansen och teatern är lika professionell som den på institutionerna. Det stora mått av idealitet som krävs för att arbeta med de låga löner det ofta är frågan om hindrar inte att de som arbetar i fria grupper har ett stort yrkeskunnande, ofta med en gedigen utbildning i botten.

Det fria teater- och dansområdet involverar en rad yrkesgrupper. De flesta är konstnärlig personal i någon mening. Kärnyrkerna hos de fria grupperna är koreografer, dansare, regissörer, skådespelare, producenter, scenografer, ljussättare och musiker.

1.1.5. Arbetssätt

De grupper som har egen scen sätter i allmänhet upp sina föreställningar där och spelar antingen för grupper av barn och ungdomar, eller för en offentlig publik. De som inte har egen scen hyr ofta in sig på någon scen en period.

En del som spelar barnteater åker runt i regionen och sätter upp sina föreställningar på skolor, bibliotek, dagis eller teatrar. Ibland gästspelar man också på festivaler i Sverige eller utomlands.

Förutom att sätta upp egna föreställningar verkar de fria grupperna också som arrangörer i olika sammanhang. De ordnar ibland festivaler, t. ex. den utbuds- och barnteaterfestival som återkommit under ett antal år. De grupper som har scener har i olika grad också fungerat som arrangörer av gästspel och seminarier av olika slag. Detta har bidragit till att öka mångfalden i utbudet av dans och

teater i Göteborg och har varit motorn i uppbyggandet av platser som Röda Sten och Atalante.

1.1.6. Samverkan mellan grupperna

I Göteborgs konstliv finns en stark tradition av samverkan konstnärer emellan. Så är fallet också inom det fria dans- och teaterlivet. Även om det rena samarbetet mellan de fria grupperna inte präglar det dagliga arbetet finns en slags ömsesidig respekt, trots konkurrens om pengar, som gör att man kan samarbeta kring olika projekt, hjälpa varandra med teknik, upplåta lokaler till varandra och mötas i konstruktiva diskussioner i olika sammanhang.

Inom hela det fria kulturlivet finns ett informellt nätverk över konstområdenas gränser som är mycket värdefullt. Det sträcker sig från Filmfestivalen till de fria grupperna, Nefertiti, Pustervik, Lagerhuset, de fria gallerierna och de konstnärliga högskoleutbildningarna. Det betyder att man känner till varandra och ibland samarbetar man. Denna anda av kollegialitet tillhör det mest positiva i Göteborgs konstliv.

1.1.7. Institutionerna och de fria grupperna

Vid diskussioner om fria gruppers dåliga villkor framförs ofta tanken på institutionerna som resurs för den fria kulturen. På institutionerna finns pengar, teknik och publik. Ett utökat utbyte kanske skulle kunna vara en del av lösningen på problemet med frikulturens knappa resurser.

Det är inte ovanligt att ljussättare, regissörer, dansare och skådespelare frilansar på både institutioner och inom fria grupper. Ibland anställer institutionerna också konstnärlig personal som kommit fram på den fria scenen. I allmänhet finns också möjlighet att låna teknik och andra resurser när sådana är lediga.

Ändå kan man inte säga att det hittills finns något som talar för en öppenhet från institutionerna som en lösning på frikulturens resursproblem.

En del beror på ekonomi. Med den ansträngda ekonomi institutionerna har idag är möjligheterna att satsa på projekt som involverar nya medarbetare små. Möjligen kan man tänka sig att Stadsteaterns minskade fasta personal ger fler arbetstillfällen åt frilansare, men det ger ju inte de fria grupperna och deras egna dans och teater något nytt utrymme.

Mycket beror förmodligen också på institutionernas försiktiga repertoar. Man vågar helt enkelt inte släppa fram alltför annorlunda uppsättningar eller använda oprövade kort. Det är ganska naturligt även om det är synd. Kanske vore en idé att regelbundet upplåta de stora institutionernas sidoscener till fria gruppers uppsättningar. Varje år skulle en frigruppuppställning som på olika sätt väckt intresse få möjlighet att spelas också på en institution och därigenom kanske nå en ny och större publik. Hur finansiering och urval skulle gå till kan diskuteras.

1.2. Synpunkter

1.2.1. Tydliggöra sin funktion

Inför framtiden är det viktigt att de fria grupperna tydliggör sin funktion i förhållande till institutionerna. För många är det fortfarande som bärare av barnteaterkulturen de fria grupperna är kända, även om institutionerna också spelar mycket barnteater. Denna roll kommer också i framtiden att vara en grund för de fria gruppernas existensberättigande. Men de fria gruppernas roll som förnyare av konstformen som sådan är lika viktig. Fria grupper kan lättare testa nya arbetssätt, nya tekniker och nya spelplatser än en institution. De kan spela ”smalare” föreställningar eller föreställningar som på andra sätt speglar konstnärliga synsätt som är omöjliga i den institutionskultur som måste fylla stora salonger och tillfredsställa breda smakriktningar.

Idag är det inte alltid självklart att initiativet härvidlag finns hos de fria grupperna. Man kan se väl så djärva föreställningar på Stadsteatern som hos fria grupper. De fria grupperna kan komma att få problem med att argumentera för sin existens om de inte återtar initiativet som plantskola för nya artister, tekniker och uttryck och går i spetsen för förnyelsen av scenkonsten. Detta måste vara en huvudsak för de fria grupperna.

I övrigt måste den främsta vitsen med fria grupper även i framtiden anses vara densamma som tidigare: vem som helst kan när han vill starta en fri grupp med valfri inriktning. Detta är en dynamisk potential i konstlivet även om inte alla kan räkna med bidrag.

1.2.2. Förnyelse som prioriterat område

Den kulturpolitiska prioriteringen av barnteater har varit mycket stark inom det fria dans- och teaterområdet. En övervägande del av de satsningar som görs ekonomiskt och på infrastrukturer gäller barn- och ungdom. Därför är det relativt lätt att få stöd för sådan dans och teater.

En del fria grupper beklagar att prioriteringen av barnteater är så stark. Det beror på att det är mycket svårare att få stöd för nyskapande dans och teater som inte vänder sig till barn och ungdom.

All konst, även den bredare, hämtar sin näring ur och utvecklas genom de experiment som sker inom den smala spetskonsten. Kanske borde förnyelsekriteriet tydliggöras och lyftas till samma nivå som barn- och ungdomskriteriet i framtiden. Hela dans och teaterområdet skulle kunna få en viktig injektion av satsningar som stödjer och uppmuntrar den experimenterande sidan av den fria scenkonsten, som tar vara på den möjlighet att vara säregen som är den fria konstens privilegium. Sådana satsningar skulle dessutom stämma väl överens med den syn på konst som finns i Göteborgs kulturpolitiska strategi.

1.2.3. Mångkulturella uttryck

Ett annat område att hålla ögonen på är dans och teater som skapas av svenskar med bakgrund i andra kulturer. Sådan ”mångkulturell” dans och teater är ofta

mycket professionell och kan på sikt komma att stå för förnyelse av teater- och danskonsten i Sverige. Artister med utländsk bakgrund och alternativa uttryckssätt måste ges utrymme inom systemet, även om det understundom kan vara besvärligt att bedöma innehåll och konstnärliga kvaliteter hos vissa uttrycksformer. Det finns redan flera grupper som har fått projektbidrag inom detta område.

Samtidigt måste i enlighet med kommunens kulturpolitiska strategi en gräns dras mellan ”konst” och ”kultur”. Sålunda kan svenska folkdansföreningar inte få konstbidrag. Det samma måste gälla annan folkdans, även om den är exotisk som t. ex. tango. Först när sådan dans används för att skapa scenkonst kan den komma ifråga för bidrag, men då alltså i ett annat sammanhang. Här talar vi naturligtvis om svåra gränsdragningar.

1.2.4. Samverkan

Det är viktigt att ta vara på det som finns och fungerar. I Göteborgs konstliv är närheten, nätverken, samverkan, möjligheten till möten över konstområdesgränserna och bristen på vassa armbågar en unik tillgång. Det finns en stark konstnärlig potential i ett klimat som präglas av samtal och öppenhet. Samtidigt är det avstånd till makt, media och olika konstnärliga eliter som alla andrastäder får dras med problematiskt på så vis att det är svårare för utövare att göra karriär. Det finns mindre pengar, färre arbetstillfällen och sämre möjligheter till exponering.

1.2.5. Institutionerna

Kanske borde man i framtiden i dialog med institutionernas huvudmän och ledningar föra en diskussion om i vilken mån de skulle kunna ta emot uppsättningar från de fria grupperna med viss regelbundenhet, åtminstone på sidoscenerna. Det måste givetvis ske i samförstånd med den konstnärliga ledningen. Ibland finns förmodligen en slags hemmablindhet och okunskap som gör att man inte vet om vad som faktiskt görs på den fria scenen. Något slags formaliserat utbyte skulle kunna tvinga fram en större öppenhet från båda sidor.

2. KONSTNÄRERNA

Här diskuterar vi konstnärerna, utövarna, inom dans och teaterområdet. Deras arbetsformer, utbildning, antal och villkor.

2. 1. Utbildning och antalet konstnärer

2.1.1. Antalet konstnärer

1999 redovisar i Kulturrådets statistik Göteborgs dans, teater och musikteater 817 årsverken. 497 av dessa är på Operan, 37 hos fria grupper. Totalt är 410 konstnärlig personal, hos de fria grupperna 26.

Att uppskatta antalet verksamma skådespelare och dansare är svårt. Speciellt vad gäller frilansande. Bakom de 37 årsverken som redovisas hos fria grupper döljer sig gissningsvis över 100 personer som arbetat några få månader var och stämplat, eller försörjt sig på annat vis övrig tid.

Teaterförbundet har bland sina medlemmar i Storgöteborg 64 dansare/koreografer, varav 47 är registrerade som frilansare. Förbundet har vidare 173 skådespelare som medlemmar, varav 134 är frilansare. Detta ger en fingervisning om antalet professionellt verksamma i Göteborg.

År 2000 visar statistik för hela landet att 52 procent av skådepelarna och 60 procent av dansarna/koreograferna någon gång (kortare eller längre tid) var arbetslösa.

2.1.2. De konstnärliga utbildningarna

De konstnärliga högskoleutbildningarna håller hög kvalitet i Göteborg och de har ett väl etablerat samarbete med kulturlivet. Högskolorna utbildar ungefär 200 konstnärer om året i Göteborg, därav 15 stycken inom scenkonstområdet.

Förutom högskolorna finns på scenområdet utbildningar och förberedande kurser på Balettakademin, gymnasier, folkhögskolor och studieförbund. Även kurserna i dramatik på Göteborgs Universitet är en plantskola för scenartister.

Det har också tillkommit flera nya utbildningar i regionen de senaste åren som spelar roll för området: Kulturverkstan som utbildar projektledare, en utbildning för tv-producenter, flera utbildningar vid Film i Väst i Trollhättan, en ny scenografiutbildning på HDK och författarutbildningen Litterär Gestaltning, för att nämna några.

2.1.3. Kommentar

En av Göteborgs starka sidor som konststad är återväxten och utbildningarna. Intresset för konst och humaniora kommer säkert att fortsätta öka, liksom antalet ungdomar som söker sig till dans- och teaterområdet.

Hur försörjningen av nya artister och fördelningen av de kommunala pengarna skall gå till är en annan sak. De kommunala anslagen ökar inte i samma takt som antalet grupper och artister. Det är en av de viktigaste utgångspunkterna för denna genomlysning.

Det är viktigt att alla parter har klart för sig att de offentligt betalda arbetstillfällena inte kommer att räcka till för alla som vill försörja sig inom scenkonsten i Göteborg.

I stället är det i pedagogiskt arbete eller inom närliggande områden som media, film, radio, TV – allt det som idag kallas ”underhållningsindustri” – som möjlighet till försörjning finns, åtminstone för en del. Satsningar på fler försörjningsmöjligheter inom dessa områden i Göteborgsregionen och andra insatser som gör det möjligt att verka som konstnär eller artist i Göteborg måste vara ett prioriterat område.

2.2. Konstnärernas villkor

2.2.1. Låga bidrag ger dålig försörjning

De ekonomiska villkor de fria konstnärerna inom dans- och teaterområdet verkar under är omvittnat dåliga. Ett flertal utredningar från bl.a. Kulturrådet (KUR) har belyst situationen de sista åren.

Nästan alla som arbetar inom fria grupper, även de med verksamhetsbidrag, har mycket låga löner. De permitteras regelbundet, men arbetar ändå, samtidigt som de stämplar. Inslaget av ideellt arbete är stort. Även för de som varit länge i yrket finns inga pensionsåtaganden eller möjligheter till vidareutbildning. Det är helt enkelt ett område där arbetsrätt och avtal som reglerar de anställdas villkor och rättigheter i stor utsträckning saknas.

2.2.2. Rätten att försörja sig som konstnär

Det finns flera skäl till att en konstnär anser sig ha rätt till försörjning. Man kan ha gått en högskoleutbildning och därmed fått en "kvalitetsstämpel". Man kan också ha arbetat så länge i meriterande sammanhang eller ha fått en så stark position inom området att man av denna anledning kan anses vara professionell.

Alla dessa skäl är helt rimliga. Problemet är vem som skall betala lönen. De offentliga bidrag som finns idag räcker inte på långt när till för att försörja alla professionella utövare. I stället måste man konstatera att:

- Utanför institutionerna är det ytterst få konstnärer som kan försörja sig enbart på sitt konstutövande. Detta gäller inom alla konstformer. Det är bara de allra mest kända och etablerade förunnat att helt kunna ägna sig åt sitt konstnärsskap.
- Därför måste de flesta konstnärerna inom det fria området vara entreprenörer som klarar att hitta sysselsättning utanför den konstnärliga kärnan. Ett sätt är att undervisa. Där finns den kanske största andelen extrainkomster för konstnärer. Ett annat sätt är att skapa projekt och verksamheter som innebär en viss anpassning

av arbetssätt och inriktning, men som ändå ligger inom området. För fria grupper kan det handla om att turnera med barnteater, arbeta som gästspelsproducenter eller arrangörer, ordna festivaler, arrangera kurser och seminarier eller erbjuda tjänster som t. ex. uppdragsteater till företag och förvaltningar.

- Detta är för de flesta idag det enda sättet att få lön för arbete inom den fria sektorn. Alternativet är att försörja sig på annat sätt.

2.2.3. A-kassa och AMS

Man skulle nog kunna säga att den dans och teaterkultur som vuxit fram på den fria scenen inte skulle blivit till utan AMS och arbetslöshetskassorna.

En utredning som gjordes 1997 visade att AMS via dessa system subventionerade kulturområdet i Sverige med 1,3 miljarder kronor varje år. (SOU 1997:183). En gissning är att mer än hälften av dessa pengar går till konstnärer som är fritt verksamma. De offentliga subventionerna till fri kultur ligger på drygt en halv miljard årligen, stat, region och kommun sammanräknat. Det är rimligt att tänka sig att AMS har stått för åtminstone hälften av den fria kulturens kostnader.

2.2.4. Så har det fungerat

De fria grupper som har verksamhetsbidrag kan betala lön till sina medarbetare, men sällan hela året. Det är vanligt med sex månaders anställning varje år. Resten av tiden har personalen stämplat trots att man arbetat som vanligt ändå. Arbetsvillkoret för att få nya dagar när stämplingsdagarna tagit slut har uppfyllts tack vare den delårsanställning man haft. Pensionsförmåner, semesterlöner eller övertidsersättning har inte existerat. Man har ofta också haft extrapersonal som gått i någon slags åtgärd betald av AMS.

Utänför denna ”privilegierade” kärna har det funnits de som stämplat nästan jämt. Med kortare avbrott för projektanställningar har de levt helt på a-kassa, trots att de arbetat hela tiden. När en stämplingsperiod har tagit slut har de inte haft anställning nog för att få nya dagar. De har då fått gå i någon slags åtgärd, oftast en praktikplats, gärna inom någon verksamhet med anknytning till den egna professionen. På detta vis har de fria grupperna fått tillgång till gratis arbetskraft, den som går i åtgärden har fått en ny stämplingsperiod och ofta har arrangemangen skett i samförstånd med alla inblandade. Många konstnärer som år efter år överlevt på detta vis har dessutom haft en mycket låg a-kassenivå.

2.2.5. Nya regler för a-kassan

Under 2001 genomförs de förändringar av arbetslöshetsförsäkringen som riksdagen beslutat om för att komma till rätta med långtidsarbetslösheten. De håller radikalt på att ändra förutsättningarna för konstnärers och artisters möjlighet att försörja sig på a-kassa år efter år. Det kommer att drabba den fria scenkonsten hårt och förmodligen leda till att färre kan arbeta kvar inom området.

I Göteborg har det också skett en översyn som syftat till att skilja ut etablerade från icke-etablerade konstnärer. De icke-etablerade kommer att bli tvungna att

acceptera arbeten inom andra yrkesområden. För att räknas som etablerad har man varit tvungen att visa att man haft inkomst av viss betydelse från sitt konstnärsskap under senare år, något som väckt starka reaktioner från många håll.

2.2.6. Alternativa anställningsformer

Kulturdepartementet driver sedan några år i samarbete med Teaterförbundet projektet Teateralliansen. Man har överfört några av de miljoner som annars skulle gått till AMS eller a-kassa till ett speciellt projekt för deltidsarbetslösa skådespelare. I stället för att stämpla mellan frilansjobben får ett hundratal personer nu lön från Teateralliansen när de inte har arbete.

Teateralliansen har dock inte betytt speciellt mycket för de fria grupperna i Göteborg. I stället verkar det i första hand vara frilansare inom institutionsteatern som kommit ifråga för alliansen.

2.2.7. Centrumbildningarna

På samma sätt överförs en del AMS-pengar till de olika centrumbildningarna för att stärka deras arbetsförmedlande insatser. På scenområdet är det Teatercentrum och Danscentrum som får del av dessa pengar. I vilken mån dessa nya medel kommer att användas på ett sätt som förbättrar villkoren för deras medlemmar i Göteborg återstår att se.

2.3. Synpunkter

2.3.1. Lön

De lönevillkor som idag gäller hos fria grupper är i längden oacceptabla. Lönerna är låga, a-kassa vanligt och ofta finns ingen semesterersättning eller avtalspensionsersättning över huvud taget.

KUR har beslutat att försöka ändra på detta med ett nytt bidragssystem. Dels vill man förstärka bidragsramen väsentligt (med ytterligare 20 miljoner), dels vill man ge bidrag till färre grupper. Mycket talar för att man som motprestation kommer att kräva att avtalsenliga löner tillämpas.

Om och när dessa förändringar inträffar måste Göteborgs Kulturnämnd ta ställning till nya regler för bidragsfördelningen i Göteborg. KUR:s resonemang måste i mycket anses ytterst rimliga och borde kunna tillämpas även i kommunens anslagsgivning.

2.3.2. Höjda bidragnivåer

Vad gäller flera av de grupper som idag har anständiga bidrag skulle en höjning av bidragen med 30-50 procent innebära att de anställda inte behövde gå till a-kassan. Detta förutsätter dock att man ger till färre grupper eftersom ramen är oförändrad.

En fördubbling av kommunens bidrag till fria dans och teatergrupper skulle kosta runt tio miljoner kronor. Göteborgsoperan har ett årligt bidrag på nästan

166 miljoner kronor från stat och region. Staten har i samband med olika utredningar flera gånger försökt genomföra överföringar från institutionssidan till det fria kulturområdet. Detta har visat sig vara nästan omöjligt, speciellt som institutionerna brottats med stora ekonomiska problem under perioden.

På sikt är en rimligare fördelning mellan institutioner och fri kultur en möjlig väg till en höjning av ramanslagen. Det behöver inte nödvändigtvis betyda minskade anslag till institutionerna, bara en långsammare ökning.

2.3.3. Synen på försörjningsfrågor

Det går utmärkt att driva en rimlig argumentation för att samhället har råd att ta hand om ett växande antal konstnärer. De är ändå ganska få, de tillför samhället mycket, och man har ju faktiskt redan haft råd att avlöna dem under många år genom a-kassan.

Egentligen borde det vara en självklarhet för ett samhälle som är så rikt som det svenska att se ökad kunskap inom humaniora och konst som en av sina värdefullaste tillgångar och framtidsinvesteringar, och att också betala lön till de som arbetar med detta.

Så är dock inte fallet idag och resonemang av detta slag ligger långt från kulturnämndens ansvarsområde. Den har ingen möjlighet att ta ansvar för försörjningen av alla professionella konstnärer inom det fria dans- och teaterområdet. Det är viktigt att vara tydlig: De offentliga bidragen kan idag ge försörjning åt endast ett fåtal fritt verksamma konstnärer. Det finns inget som pekar mot en förändring av detta i en nära framtid.

2.3.4. Betydelsen av förändrade regler för a-kassan

Det är viktigt att förstå vidden av de förändringar som genomförs av arbetslöshetsförsäkringarna. Som det ser ut idag kommer dessa att göra det omöjligt för den ganska stora grupp konstnärer som har ytterst sporadiska och låga inkomster att fortsätta försörja sig med hjälp av a-kassa och åtgärder. Detta gäller artister som är väl etablerade i konstlivet, som i sitt kontinuerliga arbete upprätthåller sin professionella kompetens, men som sällan kommer upp i mer än några få månaders inkomst varje år.

I framtiden kommer att krävas avlönat arbete 70 timmar per månad under minst sex månader av den senaste tolv månadersperioden för att någon skall få en ny stämplingsperiod. Det räcker alltså inte med en AMS-åtgärd. Detta kommer att påverka konstnärer bl.a. inom scenområdet, men också inom t. ex. musik och bildkonst.

Förändringarna påverkar alltså främst de som inte har regelbundna anställningar. Dessa utgör en bas för återväxten inom det fria kulturlivet och har i AMS-åtgärder och med ideellt arbete utgjort en viktig extra resurs inom frikulturen. Om dessa försvinner från området kommer de att lämna ett stort tomrum efter sig, konstnärligt och som extra arbetskraft.

De som arbetar i etablerade fria grupper har i allmänhet möjlighet att få lön mer än halva året, men är ändå ofta hänvisade till a-kassa resterande tid, något

som upprepas år efter år. Hur de kommer att påverkas av förändringarna är oklart och beror på tolkningar och tillämpningar av de nya reglerna.

Det finns idag samverkansgrupper där företrädare för AMS och kulturarbetsförmedlingar i samråd med branschorganisationer och arbetsgivare inom kulturområdet diskuterar hur man skall utforma arbetsförmedlingarnas arbete i framtiden och hur man skall tolka skrivningar i regeringens proposition om att särskild hänsyn skall tas till kulturarbetarnas speciella situation. I en sådan grupp ingår en representant från Kultur Göteborg. Förhoppningsvis leder dessa möten till en förståelse för området och en välvillig tillämpning av reglerna i framtiden.

Hur det än går innebär med all säkerhet förändringarna väsentligt mindre samhällsliga resurser till kulturområdet.

2.3.5. Vidareutbildning

De knappa resurserna i det fria kulturlivet gör att väldigt lite resurser satsas på utveckling av personalen, skådespelarna och dansarna i det fria kulturlivet. Att regelbundet möta nya träningstekniker, pedagoger och tankeströmmar är givetvis nödvändigt om man skall kunna hålla en hög professionell nivå.

Inom dansområdet fyller den dagliga träningen en viss funktion härvidlag. Inom teaterområdet finns inte motsvarande strukturer.

En möjlighet skulle kunna vara att kommunen anslår en öronmärkt summa pengar varje år ur vilken fria grupper, och andra, kan söka pengar till personalutveckling.

2.3.6. Centrumbildningarna och Teateralliansen

Teateralliansen som fått pengar från arbetsmarknadsdepartementet för att ge frilansande skådespelare en fast lön har inte hjälpt de fria grupperna i Göteborg i någon större utsträckning. Det är viktigt att pengar som i framtiden slussas över från arbetsmarknad till kultur även kommer den fria kulturen utanför Stockholm tillgodo. Därför bör man noga följa vad som sker framöver både med Teateralliansen och satsningarna på Teatercentrum och Danscentrum, och på vilket sätt dessa också når fria scenartister verksamma i Göteborg.

2.4. Förbättrade villkor

2.4.1. Den fria kulturen och institutionerna

Ungefär 95 procent av de medel som anslås till scenkonst går idag till institutionerna. 5 procent kommer den fria kulturen till godo. Samtidigt står frigrupperna för 20 procent av den samlade publiken. Den största möjligheten att förändra den fria scenkonstens villkor i framtiden är förmodligen en rimligare fördelning av pengarna i förhållande till institutionerna. Det skulle inte behövas en särskilt stor förskjutning för att uppnå en drastisk förbättring för de fria grupperna.

Man skulle t. ex. kunna gå på den modell som den statliga kulturutredningen föreslog 1995. Genom att hålla inne 20 procent av institutionernas bidrag ville utredningen skapa en väl tilltagen pott med utvecklingspengar som skulle kunna sökas av såväl institutioner som fria aktörer. Institutionerna skulle då få ett starkare incitament för att utveckla sin verksamhet eller söka sponsring.

Detta är givetvis en politisk fråga, men också en fråga om påtryckningar. Den fria konsten har alltid haft förhållandevis svaga företrädare. I kampen med institutionerna har man inte haft någon chans. Därför är det inte säkert att dagens fördelning motsvarar de folkvaldas mening. Den kan lika väl vara resultatet av starka påtryckningar från institutionerna. Om den fria scenkonsten i framtiden fick möjligheter att arbeta mot riksdag, regering, landsting och kommuner på samma villkor som andra aktörer skulle den med stor säkerhet kunna förstärka sin position även ekonomiskt.

2.4.2. Hur mycket pengar behövs egentligen?

De grupper som idag har verksamhetsbidrag delar under 2000 på sammanlagt 6,44 miljoner kronor från kommunen. Att döma av deras ansökningar skulle de behöva uppskattningsvis 2,9 miljoner kronor extra i kommunala bidrag för att kunna verka under rimliga villkor. (Grupper med verksamhetsbidrag sökte totalt 9,3 miljoner kronor inför 2000). Resonemanget förutsätter också en motsvarande höjning av de statliga bidragen.

För de som har projektbidrag är det svårare att räkna fram en summa. Man kan dock konstatera att villkoren drastiskt skulle förbättras med ett tillskott på några få miljoner kronor. Det bör också noteras att ansökningsbeloppen ökat generellt de senaste åren, åtminstone i projektansökningar. Detta kan förmodligen tolkas som att professionalismen ökat hos dem som står bakom.

3. ATT NÅ PUBLIKEN

3.1. Förmedling & Publik

3.1.1. Förmedling-Marknadsföring-Publik

Utan publik blir dans och teater meningslös. I Göteborgs kulturpolitiska strategi används begreppet ”förmedling” som ett samlingsnamn på allt som hjälper konsten att nå en publik. I en diskussion om den fria scenkonstens framtid måste publiken vara en central utgångspunkt.

3.1.2. Barn eller vuxen publik

Det är avgörande för denna diskussion att göra en åtskillnad mellan barnteater/dans och sådan som vänder sig till vuxna. De strukturer för barnteater som byggts upp i samverkan mellan kulturpolitik och fria grupper fungerar i allmänhet väl. Det finns, t. ex. genom KULF och KULIS, starka stödstrukturer som gör att den teater och dans som produceras för barn når en stor publik. Därför kommer vi här främst att tala om sådan dans och teater som i huvudsak vänder sig till vuxna. Det som i det följande sägs om fria grupper gäller i mycket även gästspelsscener som Pustervik, Röda Sten och Atalante.

3.1.3. Frikulturens publik

De fria grupperna och scenerna i Göteborg hade 1999 en sammanlagd publik på 84 750 personer. Av dessa är ungefär 58 000 barn- och ungdomspublik.

En frigruppsföreställning besöks normalt av mellan 30 och 100 personer. Det är en siffra som passar såväl lokalernas storlek som de sceniska former och uttryck de fria grupperna arbetar med.

3.1.4. Publikbrist

Publikutvecklingen för de fria grupperna har varit positiv de senaste åren. Allt fler människor söker sig till teatrar som Bhopa, Trixter och Uno och scener som Atalante och Pustervik. En del fria dans- och teaterföreställningar har dock svårt att finna sin publik, trots att de håller hög kvalitet. Det är sannolikt att den fria scenkonsten med rätt förutsättningar skulle kunna nå en större vuxenpublik.

3.2. Marknadsföring och publikarbete idag

Förmedlande insatser för fria grupper gäller främst marknadsföring och publikarbete. Grupperna är oftast sina egna arrangörer och uppträder i egna lokaler eller på någon av de scener som finns i Göteborg.

Marknadsföring handlar om att bestämma sig för och nå ut till en målgrupp, och skapa en attraktiv bild av den konst man vill sälja. Den går hand i hand med

publikarbetet, som handlar om att aktivt söka publik genom ombud eller på egen hand. Även konstpedagogiskt arbete och arbete med att utvidga målgrupperna kan kan hör till detta område. Först en beskrivning av och kommentar till det arbete som sker idag.

3.2.1. Information

Alla fria grupper producerar och distribuerar flyers, affischer och andra trycksaker inför sina föreställningar.

Man håller också på att utveckla användandet av e-post och web, medium som på sikt säkert kommer att ersätta många trycksaker. De flesta grupperna har idag hemsidor på Internet.

Nästan alla fria grupper annonserar sina vuxenföreställningar i dagspressen. Annonserna är oftast små och förekommer i allmänhet bara på föreställningsdagar.

Mediearbetet består av tre delar: Att komma med i kalendarier, att få förhandsartiklar och att bli recenserad. I lokala och regionala kalendarier syns den fria kulturen i allmänhet väl. Många fria grupper bevakas och recenseras också i Göteborgsposten. Även lokalradion har en hyfsad bevakning. Däremot är det svårare att få uppmärksamhet i TV och i Stockholmspressen.

3.2.2. Publikarbete

Fria grupper har ofta informella nätverk som utgör basen i deras publik. En del av publikarbetet går ut på att underhålla och utvidga dessa.

Många ordnar också kringarrangemang av olika slag. Det kan vara öppna repetitioner, seminarier i anslutning till en pjäs eller fristående cafékvällar och debatter. Syftet är att skapa ett samtal med publiken, hitta ny publik och stärka nätverken.

Publikarbete kan också utgöras av besök på utbildningar eller arbetsplatser för att berätta om föreställningen. Ett annat sätt är att sälja biljetter till enskilda och grupper genom direktkontakt per telefon. Gärna i kombination med rabatter av olika slag.

3.2.3. Att sälja föreställningar för turné

Barnföreställningar säljs nästan alltid på turné. Där finns de rätta kontakterna hos grupperna och det finns köpare. Med vuxenföreställningar är det betydligt svårare, vare sig man vill spela i Sverige eller utomlands.

3.2.4. Kommentarer

Distributionen av trycksaker är ofta ett problem. Det kostar mycket, både arbete och pengar, att sprida trycksaker effektivt. I stället kommer e-post och web att bli allt viktigare i takt med att fler använder Internet. Kulturförvaltningens satsningar på Göteborgs Kulturnät har säkert inneburit en hel del genom att samla ihop information och länkar på ett ställe. Det är viktigt att de fria grupperna tar vara på de nya mediernas möjligheter.

En liten annons i GP kostar över 1 000 kronor. Fria grupper har därför inte råd att göra annonskampanjer i större format som riktar sig till nya grupper.

Att stärka och bygga ut nätverk är inte lätt. Det handlar ofta om att starta vänföreningar eller ombudssystem, eller att finnas representerade i olika sammanhang. Många grupper vet att de borde satsa på detta, men det är ofta svårt att genomföra i praktiken. Det tar dessutom mycket av tid.

Detsamma gäller direktförsäljning per telefon och besök på arbetsplatser eller skolor. Personlig kontakt är förmodligen det bästa sättet att utvidga publiken, att nå nya människor. Men det kräver mod, tar tid och är ytterst personalkrävande. Därför förekommer inte heller detta i den utsträckning som vore önskvärd bland fria grupper.

3.3. Synpunkter

3.3.1. De fria gruppernas problem

Det görs alltså en hel del inom den fria kulturen för att hitta publik. Samtidigt skulle mycket kunna bli bättre. Detta gäller framförallt de som får projektbidrag för att göra enstaka uppsättningar. De har ingen permanent kringorganisation som kan skapa rutiner för marknadsföring. Också många som har verksamhetsbidrag känner frustration över att man inte kan göra allt det man vet att man borde göra. Det finns flera orsaker till detta.

- För lite folk. Ofta är man ett fåtal personer som gör allt själva. Man fungerar alltså både som konstnär och producent.
- Brist på pengar. För det mesta räcker inte heller pengarna till för att ta in hjälp för att lösa dessa problem. Det finns heller inte pengar för mer omfattande annonsering, distribution eller direktutskick.
- Brist på kunskap. Ibland brister det också rent professionellt. Både att sälja en föreställning kortsiktigt, och en grupp eller scen på lång sikt, är ett kvalificerat arbete som förutom kunskaper om marknadsföring och publikarbete kräver ett stort mått av social begåvning, framåtanda och kunskap om olika strukturer.

Vill man åstadkomma en tydlig förbättring av marknadsföring och publikarbete för fri kultur måste nya resurser tillföras området, så att fler personer kan arbeta professionellt med förmedling. Samtidigt går det att förbättra mycket i det lilla. Ett exempel är användande av e-post för gratis information till stora grupper.

3.3.2. Marknadsföringsplan

Det finns anledning att vid en översyn av bidragssystemen överväga att till kommunens bidrag koppla ett krav på någon slags marknadsföringsplan. En sådan skulle innebära att den som söker pengar i sin ansökan redogör för hur man tänkt sig arbeta med marknadsföring och vilka resurser man avser lägga på detta. Får man bifall för ansökan förväntas man sålunda genomföra marknadsföring

och publikarbete enligt angiven plan. Härigenom skulle grupperna tvingas formulera strategier för publikarbetet.

3.3.3. Att hitta ny publik

Den fria scenkonsten för vuxenpublik är idag en utpräglad centrumkultur. Publiken utgörs i första hand av en kulturkunnig publik. Här finns flera saker att uppmärksamma:

- Den fria kulturen har fortfarande rykte om sig att ha en publik som domineras av kännare och kolleger. Med all sannolikhet finns det publikgrupper från helt andra håll som skulle kunna vara intresserade av en annorlunda dans- eller teaterupplevelse. Det handlar om att förändra bilden av fri scenkonst, inte innehållet eller lokalerna.
- Vad gäller förbättringar av det mer traditionella arbetet med att utvidga publiken är det effektivaste förmodligen att artisterna själva i olika sammanhang och ges tillfälle att berätta om sitt arbete och sina tankar med föreställningen. Detta kan ske i samband med föreställningar och repetitioner på scenen eller genom besök på olika arbetsplatser eller utbildningar. Också direktförsäljning per telefon eller personliga brev till speciellt utvalda visar sig ofta ge mångfaldigt större utdelning än allmän information.

3.3.4. Spela länge – spela kort

Det är slöseri att ge bidrag till en föreställning som tar månader att skapa om den sedan bara visas några få gånger, i bästa fall för en månghövdad publik, i sämsta fall för några få. Vill man nå ny publik är det ett ohållbart system. När en föreställning spelas en längre period hinner den bli recenserad och hitta en publik som i sin tur berättar för andra om den. De medverkande får också en möjlighet att göra reklam för föreställningen i andra sammanhang.

3.3.5. Kvantitet – kvalitet

Det är härvid viktigt att påpeka att den fria scenkonsten inte får hamna i den problematik som är så central för många institutioner – att allt underordnas jakten på publik. Det är just genom att slippa detta som den fria konsten kan ägna sig åt sin främsta uppgift: att vara en plantskola för nya idéer och konstnärer och att verka för en förnyelse av de konstnärliga uttrycken. Det gäller att hitta en balans mellan att nå en större publik och att göra utmanande föreställningar.

3.3.6. Status

Att höja frikulturens status måste på sikt vara ett prioriterat mål. Detta skulle generera både ny publik och förhoppningsvis bättre villkor och resurser.

Idag har fri konst och kultur inget att sätta emot institutionerna i kampen om knappa resurser. Skall den fria scenkonsten kunna förändra detta måste den inte bara fortsätta att hålla en hög konstnärlig kvalitet, utan också hitta sätt att synas

i nya sammanhang. Frikulturen behöver både mäktiga företrädare och nya former för samverkan för att stärka sin position.

Förbättrad status är också viktigt för att öka självkänslan hos de som arbetar med den fria kulturen. De måste få känna att vad de gör är något att räkna med, att de kan våga ställa krav och gå vidare, även konstnärligt.

3.3.7. Stadens ansikte

I arbetet med regional profilering betonas allt oftare ord som kunskap, upplevelser och utbildning.

Här har kulturen en viktig plats. Ett sjudande kulturliv av hög kvalitet är ett viktigt argument när en stad skall profilera sig. Det finns flera framstående institutioner i Göteborg, men också ett fritt kulturliv som står för nyskapande och mer udda konstprojekt. Med den fria kulturen kan Göteborg profilera sig som en liten storstad, inte bara en vanlig medelstor stad. Det måste anses vara en viktig målsättning att få de som ger vår stad ett ansikte utåt att förstå vilken tillgång den fria konsten är som reklampelare för en kunskapsstad med hög livskvalitet.

3.4. Förslag till åtgärder

3.4.1. Resurscenter för förmedling. Kulturbyrå.

Det finns anledning att fundera över om någon slags stödjande infrastrukturer borde finnas på det förmedlande området, med målsättning att hjälpa den fria kulturen hitta publik i Göteborg och komma ut på turné. Speciellt grupper som arbetar på projektbasis och inte har egna fasta strukturer för publikarbete och marknadsföring skulle kunna dra nytta av ett sådant.

Ett resurscenter skulle kunna innehålla många delar:

- Teknik för produktion och distribution av trycksaker, e-post och web.
- Gemensamt datoriserat biljettförsäljningssystem.
- Abbonemang och rabattsystem.
- Publikregister.
- Ombudssystem.
- Produktion och distribution av kalendarium.
- Stödfunktioner för teknisk konsultation, ekonomisk rådgivning och professionell handledning för marknadsföring och säljarbete.
- Koordinator för internationella kontakter.

Precis som KULF idag arbetar med strategiska frågor kring barnkulturen, skulle ett resurscenter för förmedling kunna driva ett övergripande arbete både inom kommunen och med ett nationellt och internationellt kontaktnät.

Om den fria scenkonsten från Göteborg kom ut mer och visades nationellt och internationellt skulle det vara av värde både för utövarna och för Göteborg som stad. Göteborgs kommun samarbetar redan med t. ex. Oslo, Århus, Bergen, Port

Elizabeth i Sydafrika och Shanghai. Sådana strukturer skulle kunna utgöra en bas.

För en fri grupp är det svårt att ensam skapa det kontaktnät som krävs. Här skulle en professionell konsultfunktion med ansvar för marknadsföring och försäljning av föreställningar kunna spela stor roll.

Tidigare har det funnits få professionella producenter i Göteborg. Idag finns utbildningen Kulturverkstan som varje år examinerar över 30 nya producenter, eller projektledare som de kallas. De och deras efterföljare är en resurs att ta vara på i sådana här diskussioner.

Man kan diskutera var ett sådant resurscenter skulle ligga, liksom vem som skulle vara huvudman för det. Framförallt påverkas detta av diskussionerna om ett scenkonstens hus som förs i kapitel 4.

Det är viktigt att betänka det arbete som redan görs på förmedlingsområdet genom framförallt KULF, Teatercentrum Väst, Dans i Väst, Skådebanan i Västra Götaland och danskonsulenterna. Det finns ingen anledning att skapa parallella strukturer om sådana inte tillför något nytt. Nätverkstans lokaler i Lagerhuset bör t. ex. vägas in som en möjlig teknikpool. Det kan också vara så att man genom att sammanlänka dessa befintliga strukturer kan uppnå något som liknar det föreslagna resurscentret.

3.4.2. Kalendarium

Göteborg hade i flera år ett unikt kalendarium, Kedjan, som samlade knappt sextio olika kulturplatser från alla konstområden och korfattat beskrev vad som hände där. Kalendariet var unikt på så sätt att det samlade all slags konst och gjorde ett kvalitetsurval. Fri kultur och institutionskultur presenterades likvärdigt. Kalendariet spreds på 100 caféer och kulturplatser i centrum och rönste viss uppmärksamhet.

Med stöd för initiala kostnader och med professionell hjälp skulle det förmodligen vara möjligt att helt annonsfinansiera ett sådant kalendarium. Syftet skulle vara att ge det betydligt större spridning. Det skulle t. ex. kunna komma ut en gång i månaden, även innehålla en del artiklar, och distribueras via hotell, restauranger, kaféer, arbetsplatser och olika kulturplatser. Det skulle också innehålla en engelsk sammanfattning.

Det unika med ett sådant kalendarium skulle vara att det produceras med kunskap om både institutioner och det fria kulturlivet av en redaktion som genom sina nätverk har god insikt i vad som sker på konst- och kulturområdet och som kan göra kvalitativa bedömningar. Kalendariet skulle naturligtvis vara öppet för institutionernas program, men också för andra nöjesevenemang. Det är en förutsättning för en stor spridning. Ett sådant kalendarium skulle göra Göteborg till lite mer av en storstad och det skulle ge den fria kulturen ett unikt tillfälle att synas i ett större sammanhang.

4. LOKALER/SCENER

4.1. Situationen idag

4.1.1. Scener idag

Det finns idag en lång rad små eller medelstora scener för teater och dans i Göteborg. Nästan alla har tillkommit under de sista femton åren.

Pustervik och Atalante är gästspelsscener. Teater Uno, Teater Bhopa, Atelierteatern, Lilla Teatern, Teater Trixter, Teater Kolibri, Masthugsteatern, Teater Sesam, Teaterbryggeriet, Teater Balagan Buratinoteatern och Teater Jaguar är hemmascener för en eller flera fria grupper. Även dessa tar ibland emot gästspel. Nästan alla ligger i eller nära centrum. En ligger i Gamlestaden, en i Majorna, och en finns i Hjällbo.

Dessutom finns, inom kulturnämndens ansvarsområde, Musikens Hus, Oceanen, Phantasia och Röda Sten, som i varierande grad visar dans och teater, samt Angeredsteatern. Stora Teatern är också en fri scen om än under annat huvudmannaskap och har fungerat som gästspelsscen för bl. a. dans och teater.

Utanför Kulturnämndens ansvar finns också de stora institutionerna, kulturhusen ute i stadsdelarna och små scener som Restaurang Minus, Gillestugan och Kafé Krasnapolsky.

Nämns bör också Ärlegården som är en gemensam träningslokal för det fria danslivet. Den används endast i undantagsfall som scen.

4.1.2. Antal och kostnader

Bortsett från de sistnämnda finns sålunda två scener med uttalad gästspelsprofil, tio scener som är hemmascen för fria grupper, samt Musikens Hus, Oceanen, Phantasia, Röda Sten, Angered och Stora Teatern.

Lokalkostnaderna för de fria grupper som idag har verksamhetsbidrag uppgår till 3 miljoner kronor, inklusive drift. Detta utgör 16 procent av dessa gruppers sammanlagda kostnader. Dessa uppgick 2000 till drygt 19 miljoner kronor. Lokalerna är vid sidan av löner det som kostar mest.

4.2. Problematiseringar

Att det vuxit fram så många små scener för teater och dans måste anses positivt för mångfalden och rikedom i Göteborgs kulturliv. Samtidigt är resurserna begränsade och det finns därför anledning att diskutera tre aspekter på lokalfrågorna.

4.2.1. Hyresutveckling.

Under flera år har hyrorna för alla slags lokaler med centrumlägen stigit dramatiskt. Flera fria grupper har redan drabbats av hyreshöjningar.

Under år 2000 har Teater Bhopa och Atalante drabbats av betydande hyreshöjningar. Dessa innebär ökade kostnader på några 2-300 000 kronor per år i framtiden. Teater Kolibri har bestämt sig för att lägga ned sin teaterlokal, bl. a. på grund av hyreskostnaden. Atelierteatern flyttade redan tidigare till Gamlestaden av samma skäl. Om hyrorna fortsätter att utvecklas som de gjort de senaste åren måste frågan om kommunal kompensation i så fall tas upp till diskussion. (Det finns nu tecken på att hyresexplosionen håller på att avta).

4.2.2. Nya grupper.

Det finns många fria grupper med regelbunden verksamhet som inte har någon egen lokal. De får projektbidrag av kommun och stat och håller en hög konstnärlig nivå. Dessa, och alla nya grupper som skapas av kommande generationer, behöver i framtiden lokaler för kontor, repetition och föreställningar.

4.2.3. Centrum och periferi

Koncentrationen av de nya små scenerna till centrum är slående. Bara en, Balagan, ligger i förorten. Tvärtom har de på många sätt tagit över de funktioner Blå Stället i Angered och Frölunda Kulturhus hade förr, och på så vis flyttat kultur från förorten till centrum.

4.3. Synpunkter

4.3.1. Fördelar med scenerna

Varje dans- eller teatergrupp med permanent verksamhet behöver en replokal och ett kontor. När man spelar behövs också en scen. De fria scenerna tillfredställer alla dessa behov.

Att en teater har en egen scen ger möjlighet att långsiktigt skapa en profil för själva lokalen. Det går också att spela längre perioder om man har egen scen. Den egna scenen stärker också den fria gruppens identitet. Allt detta bidrar på sikt till att locka ny publik till föreställningarna.

Scenerna ger även grupperna möjlighet att experimentera och arbeta med ljus, scenografi och annorlunda formexperiment som kräver både tid och rum.

Det är således positivt att så många grupper har egna lokaler och fortsatt stöd till detta är motiverat så länge det är ekonomiskt möjligt. Det är också osäkert i vilken mån tillhandahållande av kontor, replokal och gästspelsscener till ett stort antal grupper skulle bli billigare.

Det är dock viktigt att lokal och hyra inte blir avgörande argument i bidragsfördelningen. Om konstnärliga skäl för sänkta bidrag föreligger bör inte andra åtaganden få påverka förändringar av bidragen under någon längre tid.

4.3.2. Hyresutveckling och antal scener

Om många grupper drabbas av betydande hyreshöjningar kan alla i längden inte kompenseras för dessa. En diskussion om hur många scener kommunen kan stödja blir då följd. Även de förändringar av bidragssystemen som signaleras från Kulturrådet kan komma att ändra förutsättningarna. Detta kan i så fall göra det svårt för en grupp att behålla sin scen.

Den del av kommunens bidrag som går till lokaler är inte orimligt stor idag, och fördelarna med egna scener är så stora att man bör förorda ett fortsatt stöd till dem på dagens nivå. Det är naturligtvis upp till den enskilda gruppen att disponera sitt bidrag på det sätt den finner bäst. Problemet uppstår bara om de existerande fasta kostnaderna plötsligt skenar. Det är då frågan om kompensation kan bli aktuell.

4.3.3. Nya grupper och fler scener

I en situation med ett högt kostnadsläge för lokaler i innerstan kan det bli svårt för nya grupper att ha råd med en egen scen. Därför bör kommunen på sikt verka för ett effektivare samnyttjande av befintliga scener och möjligen utreda idéer om resurscenter – Scenkonstens Hus – så som skisseras nedan.

4.3.4. Centrum & periferi

Att de fria scenerna ligger i centrum har flera skäl. När dessa scener etablerades under nittiotalet hade en förskjutning skett från de tillgänglighetsperspektiv och sociala visioner som präglade 1970-talets kultursyn. Den fria teatern och dansen ville bli en accepterad del stadens konstliv, med självklar hemvist i centrum. Det bör framhållas att många grupper fortsätter att spela barn- och ungdomsföreställningar utanför centrum. Mycket publik, speciellt på barn- och ungdomssidan, reser också till centrum för att se föreställningar på de fria scenerna. Flera av dem har också återkommande mångkulturella program som ger nya kulturyttringar ett ansikte i Göteborg.

Det finns positiva aspekter på etableringar av fria scener också utanför centrum. Om det finns idéer till arbetssätt och inriktning som gör att man verkligen når en lokal publik, och om det handlar om professionell scenkonst av hög kvalitet finns starka kulturpolitiska argument för offentligt stöd. Däremot finns anledning att se upp med generella riktade stöd, som t. ex. tvingar grupper som egentligen vill vara i centrum att verka i förorten.

Stöd till lokal amatörkultur och pedagogisk verksamhet i stadsdelarna är en fråga för Stadsdelsnämnderna. Kulturnämnden kan lämna sitt bidrag genom att följa, stödja och inspirera SDN i detta arbete.

4.4. Förslag till åtgärder

4.4.1. Gästspelsscenerna – ett alternativ

Pustervik och Atalante fungerar idag som gästspelsscener. De är en viktig resurs för alla grupper inom dans- och teaterområdet som inte har någon egen scen. Detsamma gäller i viss mån också Röda Sten och Oceanen. Det är viktigt att dessa platser även i framtiden har möjlighet att fylla dessa funktioner.

4.4.2. Samnyttjande av befintliga scener

Det finns en stark tradition av samverkan i kulturlivet i Göteborg. Därför används många av de fria gruppernas scener idag av fler än en grupp.

Skulle det i framtiden bli problem med brist på lokaler kan man tänka sig att kulturnämnden i samråd med de grupper som har egna scener hittar lösningar som ger grupper som inte har egen scen viss tillgång till lokalen.

Detta skulle kunna innebära att alla fria scener får ett visst gästspelsansvar. Kanske kan man här hitta lämpliga samarbetsformer mellan grupper som har en liknande profil och inriktning och som därför kan ha nytta av varandra i publikarbetet.

4.4.3. Resurscenter – Scenkonstens Hus

Ett annat sätt att tillgodose framtida behov av lokaler är att låta kommunen erbjuda ett eller flera resurscenter för den fria scenkonsten. Där skulle finnas replokaler, kontor, erforderlig teknik och kanske också någon mindre scen. Här skulle grupper med kommunbidrag kunna ha sina egna kontor och tillgång till möteslokaler och kontorsteknik. Där skulle också finnas tillräckligt med replokaler, utrustade så att de fungerar för seriöst och långvarigt repetitionsarbete. Här skulle också finnas tillgång till olika stödfunktioner med avseende på marknadsföring och publikarbete.

Man bör beakta den möjliga dynamik en sådan arbetsplats kan få i sin kraft av mötesplats, forum för samverkan och nya idéer.

4.4.4. Kulturhus

Det ligger då nära till hands att tänka ett steg vidare. Hela den fria kulturen saknar ett tydligt ansikte utåt, en plats att samlas för att försvara och stärka sina resurser och för att hitta ny publik.

Göteborg saknar ett kulturhus i centrum som vänder sig till både turister och kulturintresserade göteborgare. Ett sådant skulle bidra till att stärka kulturens position i Göteborg över huvud taget och det skulle kunna utvecklas till ett slags institution för den fria kulturen och ge den något av den tyngd de stora institutionerna har.

Här skulle biljett- och informationskontor kunna ligga, liksom en eller flera scener och biografier, utställningslokaler, vissa kontor och stödfunktioner. Där skulle finnas affärer som sålde design, musik och bildkonst, och givetvis kaféer och restauranger. Kulturhuset skulle bli ett centrum för hela konstlivet i staden,

oavsett konstområde, och vara en tillgång både för göteborgare och turister och för stadens profil utåt. Den fria konsten skulle naturligen stå i centrum. Detta handlar naturligtvis om långsiktiga perspektiv, men det tål att börja tänka på.

4.4.5. Stora Teatern

När Stadsteatern flyttat från Stora Teatern är dess framtid oviss. Huset kostar hyrespengar, kan inte rivas och har ingen självklar framtid. Scenen är en resurs i idéarbetet med den fria scenkonsten. Givetvis skulle Stora Teatern kunna vara ett kulturhus. Problemet är bara att lokalerna lämpar sig relativt dåligt för många av de idéer som finns för ett kulturhus. Det bör emellertid undersökas. Annars borde man diskutera möjligheten att använda Storan på andra sätt. Några av de idéer som diskuterats är:

- Scen för de fria grupper som inte har lokal.
- Musikalscen.
- Scen för fri musikteater för de olika grupper som sätter upp projektbaserad opera, idag ofta på Atalante eller Pustervik.

4.4.6. Operans lilla scen

Operans lilla scen är en annan resurs som periodvis varit underutnyttjad. Det finns signaler om att operans samarbete med Skövde länsteater kommer att förändra detta och fylla den lilla scenen med innehåll. Om det inte blir så bör en diskussion föras med GöteborgsOperan om den lilla scenen skulle kunna vara en resurs också för det fria kulturlivet och i så fall under vilka former.

Det är också viktigt att inventera andra lokaler som skulle kunna utnyttjas för scenkonst. Även muséerna borde kunna erbjuda en möjlighet, både till ett rum men också till spännande möten mellan olika konstformer. Stadsbibliotekets och Konstmuséets hörsalar hör till lokaler som redan utnyttjas för t. ex. barnföreläsningar. Också andra bibliotek, muséer och liknande borde kunna utnyttjas på samma sätt.

5. FINANSIERING

Här diskuteras dansens och teaterns beroende av bidrag och vad det finns för andra möjliga intäkter.

5.1. Huvudfinansiering

5.1.1. Inledning

Dans, teater och musikteater har alltid hört till de dyraste konstformerna. De är personalintensiva och de kräver stora lokaler och mycket teknik. Därför har de alltid varit beroende av olika slags bidrag, privata eller offentliga.

Den största kostnaden inom dans- och teaterlivet utgörs av löner. I en tid när lönekostnaderna ökar jämfört med annat framstår personalintensiv verksamhet som sjukvård och teater som allt dyrare, trots att lönenivåerna i allmänhet är låga.

5.1.2. Biljettsubventioner

Om vi inte hade offentliga subventioner för dansen och teatern i Sverige skulle biljettpriserna bli smått fantastiska. På Kungliga Operan i Stockholm skulle en biljett kosta 1373 kronor. På Stadsteatern i Göteborg skulle en biljett kosta 901 kronor och på de fria teatrarna i genomsnitt 250 kronor. (1999).

Institutionerna är offentligt subventionerade med ungefär 87 procent av kostnaderna. De fria grupperna med ungefär 60 procent. Den totala offentliga subventionen till dans, teater och musikteater uppgick till 2.5 miljarder 1999. Av detta tillföll 112,6 miljoner den fria scenkonsten, mindre än en tjugondel.

Löner utgör 59 procent av kostnaderna för hela området i landet. Lokalerna står för 13 procent, produktion för 10 procent, marknadsföring och administration för vardera 3 procent och övriga kostnader för 12 procent. (1998).

5.1.3. Kommentar

Dansen och teatern kommer även i framtiden att vara beroende av bidrag. Eftersom bidragen inte räcker till alla är det viktigt att se på vilka alternativ som finns till offentlig finansiering

5.1.4. Biljettpriser och nya publikkategorier

Biljettintäkternas del i finansieringen av den fria kulturen är ofta större än inom institutionskulturen. Ändå håller de fria grupperna relativt låga biljettpriser. Mellan 90 och 150 kronor är ett normalt biljettpris för vuxenforeställningar. Rabatter och fribiljetter är dessutom vanliga. Stadsteatern tar i jämförelse 160 kronor för en biljett och kommer antagligen snart att höja priserna.

5.1.5. Kommentar

De låga biljettpriserna beror huvudsakligen på två saker: viljan att locka ny publik och vetskapen om att den traditionella målgruppen ofta är fattig. Det handlar alltså om en ambition att göra dansen och teatern tillgänglig för ekonomiskt svaga men kulturintresserade grupper, helt i enlighet med många kulturpolitiska tankeströmmar.

Ändå bör man fråga sig om inte också andra, mer köpstarka grupper skulle kunna vara intresserade av fri dans och teater. Det måste ses som ett prioriterat område att undersöka hur man kan öka statusen för den fria scenkonsten och göra den tillgänglig för publikgrupper som är beredda att betala för en exklusiv upplevelse, givetvis utan att för den skull förändra dess innehåll. Samtidigt måste detta ske under former som inte utesluter nuvarande publikgrupper.

De fria grupperna skulle gärna se ökade biljettintäkter. Större självfinansiering skapar större frihet och självkänsla. Samtidigt måste eventuella satsningar ske i samförstånd med berörda grupper och med respekt för erfarenheter av olika målgruppers hållning till konst.

5.2. Andra möjligheter till offentlig finansiering

5.2.1. Studieförbunden

Studieförbunden fyller fortfarande en viktig funktion för nya scenkonstnärer som ännu inte nått in i bidragssystemen, liksom för semiprofessionella och amatörer. Med hjälp av studieförbund kan grupper få ekonomiska bidrag till lokalhyra, handledning och visst material.

Många fria konstnärer arbetar dessutom som lärare vid studieförbund, något som kan sägas bidra till försörjningen inom området.

5.2.2. Försäljning av föreställningar

En annan viktig inkomstkälla vid sidan av offentliga bidrag och ordinarie biljettintäkter är försäljningen av barnföreställningar till skolor, daghem etc. runt om i landet. Många frigrupper har genom åren överlevt på detta sätt. Härvid fyller utjämningsbidragen en viktig funktion, liksom olika slags arrangörstöd som finns i t. ex. Västra Götaland.

5.2.3. Kommentar

Det måste påpekas att studieförbundens stora roll som kulturförmedlare och arbetsgivare inom teater- och dansområdet försvann när tiotals miljoner i fria pengar drogs in. Förr köpte studieförbunden både barn- och vuxenteater likaväl som musikprogram och var en av de större arrangörerna i landet. Så är inte längre fallet.

5.2.4. Insatser från Arbetsförmedlingen

Den viktigaste inkomstkällan jämte offentliga kulturbidrag har under 90-talet varit olika slags arbetsmarknadsåtgärder som beredskapsarbete, ALU eller APR, och ibland också Ams-utbildningar

Genom dessa har både institutioner och fria grupper förstärkt sin personal på ett avgörande sätt. Användandet av sådana extra resurser har många gånger varit en förutsättning för att kunna driva verksamheten och ofta satts i system. Någon gång har också större EU-finansierade sysselsättningsprojekt genomförts inom det fria kulturområdet i Göteborg.

5.2.5. Kommentar

Förändrade a-kasseregler gör numera att man inte längre blir kvalificerad till en ny stämpningsperiod genom åtgärder eller utbildning. Detta kommer att göra dessa platser mindre attraktiva och förmodligen minska möjligheten för den fria kulturen att få ”gratis” arbetskraft. Hur aktivitetsgarantin och andra åtgärder mer allmänt kommer att tillämpas inom kulturområdet vet man ännu inte.

Det är viktigt att kulturnämnden och förvaltningen deltar i de processer som just nu formar villkoren för kulturarbetarnas rättigheter inom arbetsmarknadsområdet. Regeringen har på många ställen i gällande proposition påpekat att speciell hänsyn skall tas till kulturområdet, och det är nu en praxis håller på att växa fram.

5.3. Kulturindustri och konsten att sälja kultur

5.3.1. Upplevelseindustri

Det talas idag ofta om upplevelseindustri, småskalig kulturindustri och kultur som ekonomiska framtidsområden. Människans sökande efter ”upplevelser” kommer att förändra konsumtionsvanorna. I framtiden kommer mer pengar att läggas på konsumtion av ”upplevelser” och mindre på materiella produkter. Till dessa ”immateriella” produkter hör bland annat film, dataspel, TV, radio, musik, mat och design. Dans och teater nämns också ibland.

Tillgången på producenter inom ”upplevelseindustrin” håller på att bli ett regionalpolitiskt argument. Turismen kan öka, jobb skapas och regionen få en modern profil. På sikt antas sådana verksamheter vara oberoende av bidrag. Satsningarna på Film i Väst är ett exempel på tillämpningarna av sådana idéer och vi kommer att få se fler exempel framöver.

5.3.2. Svårsålda produkter

Bildkonst, musik, foto, film, konsthantverk och design producerar i många fall en vara som går att sälja. Produkten består efter det att upphovsmän och medverkande lämnat projektet. Det finns inga lönekostnader längre, bara en vara att sälja.

Dansen och teatern kan sälja biljetter. De kan sälja en hel föreställning. Men personalen och till den hörande kostnader måste vara med varje gång man visar upp konstverket.

Även en hel del konstnärer inom musik, bildkonst, foto, film och konsthantverk framställer konstnärliga produkter som inte går att sälja. Performance, improvisationsmusik, och experimentell kortfilm är tre exempel. Många bildkonstnärer har under 90-talet valt former för utställningar och projekt som inte lämnar någon produkt efter sig. Detta har bland annat skett i polemik med 80-talets konstspekulation. De vill inte verka som en vara på en marknad. Därför gör de sådant som inte går att sälja.

5.3.3. Kommentar

Det är viktigt att vara klar över att mycket av det vi i dagligt tal kallar konst inte skapar säljbara produkter. Det kan gälla experimentell filmkonst, konstmusik, och det mesta av dans eller teater. Dessa uttryck är för smala och kommer aldrig att bära sig kommersiellt.

Vad man än tycker om att blanda Strindberg med dataspel och kalla det ”upplevelseindustri”, eller att överhuvud taget tillämpa näringspolitisk och marknadsmässig terminologi på konst- och kulturområdet, är det givetvis positivt med insatser som främjar produktion och distribution av viss film, musik och design från Göteborg.

Samtidigt är det viktigt att inte blanda ihop näringspolitik och konstpolitik. Konstpolitikens uppgift är att främja konstarnas utveckling och tillgänglighet. Konstnärliga värderingar av kvalitet och innehåll är centrala i konstpolitiken. Näringspolitiken skall främja företagande, skapa arbeten och god lönsamhet, men inte göra konstnärliga bedömningar.

5.4. Andra möjligheter till privat finansiering

5.4.1. Sponsring

I Sverige spelar sponsring en relativt liten roll inom kulturområdet. Det ideologiska motstånd mot sponsring som fanns för 15 år sedan har inte samma aktualitet idag. Många fria scenkonstnärer söker sponsring till olika projekt. Det fungerar ofta. Man får rabatt på papperet till affischen och färgen till scenografen, eller pengar till en resa. Det handlar om summor från några hundra kronor upp till kanske 10 000 kronor. Motprestationen består i allmänhet av omnämmanden i programmet.

Däremot är det ingen som lyckats få något som liknar verksamhetsbidrag genom sponsring, alltså belopp som skulle minska bidragsberoendet radikalt. Det skulle handla om 100 000-tals kronor per år under en följd av år.

Däremot har institutioner som GöteborgsOperan och Konserthuset fleråriga sponsoravtal som ger några miljoner om året, det vill säga summor som utgör några procent av deras årliga budget.

Inom det fria kulturlivet är de som lyckats bäst Teater Pugilist, som fått flera teaterföreställningar sponsrade med femsiffriga belopp, och Röda Sten som fick flera miljoner för upprustning av lokalen.

Skattesituationen vad gäller sponsring är fortfarande oklar och bidrar säkert till att det är svårt att i någon större utsträckning finna sponsorer till konst och kultur. Realistiskt sett är det förmodligen även i framtiden bara institutionerna som kan räkna med sponsring av någon omfattning i sina budgetar.

5.4.2. Forumteater

Det har blivit allt vanligare med forumteater, en form av uppdragsteater där skådespelare besöker utbildningar eller företag och spelar upp situationer som belyser vissa ämnen. Ibland involveras publiken i själva spelet, ibland i samtal kring detta. Det finns flera exempel på grupper som försörjer sig på den här typen av teater. Atelierteatern i Göteborg är ett sådant.

5.4.3. Events

Events, eller eventainment, är en ny form av reklam som blivit allt vanligare, speciellt vid lansering av nya produkter, tjänster och företag. I stället för vanlig reklam arrangerar företaget ihop med en reklamfirma en händelse, ett "event", med fokus på upplevelser snarare än materiella värden. Det kan vara en fest med rockkonsert, en middag med konstnärliga inslag eller ett cocktailparty med cirkusartister mitt bland publiken. Det viktiga är att det är annorlunda och häftigt, och att det framgår vem som står som värd.

Vanligast är att man anlitar kända rock- eller underhållningsartister. Man använder sig också ofta av gycklare, jonglörer och eldslukare. I Göteborg är det förmodligen artister som Triple & Touch och Ingvar Oldsberg som har de flesta jobben i branschen.

Det verkar dock finnas ett förvånansvärt stort intresse också för mer udda konstnärliga inslag som dans, performance och teater, gärna av det mer spektakulära slaget.

5.4.4. Egna utbildningar

Ett sätt för en grupp scenkonstnärer att försörja sig och finansiera lokal och verksamhet kan vara att bedriva undervisning vid sidan om. Man kan t. ex. driva en dans- eller teaterskola på dagtid för att ha råd att själv spela dans eller teater på kvällarna. I Sverige är Cirkus Cirkör i Botkyrka ett sådant exempel, och de är inte alldeles ovanliga i utlandet.

En annan väg är att arrangera kurser i hur man utvecklar sin kreativa förmåga. Ofta vänder man sig till företagsledare och andra i näringslivet. Det finns konstnärer som försörjer sig genom att leda sådana kurser. Ofta innehåller de både föredrag och praktiska övningar i att utveckla social, känslomässig och intellektuell skaparkraft.

5.4.5. Kommentar

Forumteater, events och kurser erbjuder onekligen en alternativ försörjningskälla för fria scenkonstnärer som arbetar på ett sätt som går att tillämpa i de sammanhang och lokaler det är frågan om. Dock saknar många av dessa kontaktytor mot näringslivet och reklamvärlden. Skall de få sådana jobb måste fler mötesplatser och nätverk skapas där näringsliv och kultur kan lära känna varandra.

Samtidigt måste påpekas att detta inte är ett sätt att finansiera dansen och teatern som den ser ut idag. Det handlar ju i själva verket om att göra något helt annat, och det är rimligt att anta att många fria grupper inte är intresserade av det. Det finns också ideologiska invändningar som kan göra sådant arbete oförenligt med konstnärskapet.

6. KULTURFÖRVALTNINGEN

Här diskuteras några aspekter på kulturnämnden och Enheten för fri konst och kultur på Kultur Göteborg. Speciellt handlar det om relationen till det fria kulturlivet.

6.1. Inledning

De fria grupper som får bidrag idag har startat på eget initiativ och kommit till kommunen och bett om pengar. Kommunen har beslutat att deras verksamhet skall få visst stöd. Med åren har en slags praxis för fördelningen av pengarna vuxit fram, men det stora inslaget av automatik i systemen och de alltid knappa resurserna upplevs ofta som frustrerande.

Därför finns visioner om att förändrade system, ökad effektivitet och nya arbetsätt kan ge ett bättre utfall i relation till insatta medel. Överhuvud taget finns en vision om en situation där man vet vart man vill och där man kan påverka hur det blir. Med de övergripande konstpolitiska målen i fokus.

6.2. Synpunkter

6.2.1. Vems är initiativet: ”beställare” eller ”utförare”?

Professionaliseringen av konstpolitiken har pågått under hela 90-talet och bland annat resulterat i att allt fler projekt drivs i förvaltningens regi. Till dessa hör Pusterviksteatern, Dans & Teaterfestivalen och Konstbiennalen. Det finns ingen anledning att säga att något av dessa projekt inte är bra eller inte har tillfört konstlivet något. Tvärtom. Däremot finns det anledning att se på balansen mellan förvaltningsdrivna projekt och projekt som startas på andras initiativ, inte minst vad gäller nivån på de ekonomiska bidrag som lämnas till respektive kategori.

Västra Götalands kulturnämnd använder sig av en formulering där man skiljer på ”beställare” och ”utförare” av kultur. Man har där bestämt sig för att vara enbart beställare. Göteborgs kommun har i stället, bl. a. inspirerad av Århusmodellen, valt att själv driva vissa verksamheter inom det förmedlande området. Bland annat för att det är lättare för en kommunal förvaltning än för en extern producent att genomföra omfattande projekt som innefattar kontakter med näringsliv, andra förvaltningar och statliga myndigheter.

6.2.2. Kommentar

Den så ovanligt samlade kritiken från det lokala bildkonstområdet mot konstbiennalen 2001 är ett exempel på de problem som följer på beställarmodellen. Den ifrågasätter egentligen inte själva idén utan uttrycker snarare den brist på delaktighet i såväl beslut som genomförande som många framträdande personligheter inom bildkonsten upplevt.

Idag satsar kulturförvaltningen ungefär 15,8 miljoner på egna projekt inom dans- och teaterområdet, medan de samlade verksamhets-, projekt- och utjämningsbidragen till alla grupper och projekt inom dans och teater är 10,6 miljoner.

Framväxten av det kommunala stödet till den fria kulturen vittnar om en förståelse för dess betydelse: det är just de oförutsedda initiativen från konstnärerna själva och deras producenter som har störst vitalitet i all sin idealitet och som är själva grunden i all konstnärlig utveckling, liksom i framväxten av olika nya slags infrastrukturer. Hela uppkomsten av den fria kulturen är ett exempel på detta. Värt att påpekas är också all den ideella arbetsinsats man får på köpet i konstnärsdrivna projekt.

En kulturnämnd och förvaltning för fri konst och kultur som i alltför hög grad skapar och styr egna projekt riskerar att institutionaliseras och missa själva den kreativa poängen med ett fritt kulturliv. Förvaltningens önskan att driva konstnärliga projekt får ej omöjliggöra andra intitativ, vare sig genom att lägga beslag på alla resurser, eller genom att tycka att de egna insatserna är tillräckliga. Samtidigt är det värt att framhålla den kontinuitet som ofta är lättare att upprätthålla i förvaltningsdrivna projekt. Det krävs ett växelspel och en balansgång mellan dessa olika förhållningssätt som kräver fingertoppskänsla och ett fördomsfritt tänkande, både från förvaltning och konstliv.

Det bör påpekas att en övervägande del av det fria kulturlivet inom dans och teater idag är mycket positiva till både Pusterviksteatern och Dans & Teaterfestivalen.

6.2.3. Förmågan att upptäcka ljusen

En huvudnyckel till ett framgångsrikt växelspel mellan förvaltning och konstliv är förmågan att tidigt lokalisera verkligt bra projekt/konstverk och då gå in med tillräckligt stöd. Detta kräver väderkorn, mod – det tar tid innan den allmänna konstopinionen ser spetskvalitet – och rörlighet. Det gäller alltså att upptäcka och följa initiativ som dyker upp i konstlivet, se de som sticker ut och har ett stort konstnärligt värde, börja tala med dem, se vilket stöd som är nödvändigt för en fortsättning och i fall som bedöms vara av stort allmänt intresse gå in med pengar. Så skedde t. ex. när Teater Bhopa relativt snabbt fick ett rejält verksamhetsbidrag. Ett sådant förhållningssätt kräver stort kunnande och tillgång till rörliga medel, men är en viktig del i en framgångsrik konstpolitik vad gäller fri kultur.

6.2.4. Kommunikation konstnär-förvaltning

Kommunikationen mellan politiker, kulturförvaltning och konstnärerna kan förbättras från båda håll. Ofta inskränker sig kommunikationen till korta diskussioner om pengar i samband med ansökningstillfällen.

Tjänstemännen på förvaltningen har ett väl fungerande nätverk av informella kontakter inom konstlivet som skapar ömsesidiga förtroenden och kunskap om området. Man följer och ser också förvånansvärt mycket av det som görs.

Ur konstlivets synvinkel framförs dock önskemål om en mer regelbunden dialog, både med politiker och tjänstemän. Dels för att få reda på mer om planer och beslut som kulturnämnden arbetar med, men också för att föra ett samtal om den konstnärliga verksamheten, för att prata om annat än pengar. Ibland gör någon en riktigt bra uppsättning, eller driver ett projekt som verkligen fungerar. Även om det inte finns pengar att satsa kanske i stället ett allmänt stöd, ”det här gillar vi, vi tror på er”, kan betyda väl så mycket.

Förvaltningen å sin sida ger sitt bidrag och hör sen sällan av konstnärerna mer. Kravet på motprestation är närmast obefintligt och ibland kan man undra varför konstnärerna inte hör av sig till förvaltningen när förutsättningar och planer för projekt ändras på olika vis. Det är också frustrerande för förvaltningens personal att nästan all kontakt från konstlivet handlar om pengar.

Att skapa relationer mellan bidragsgivare och bidragstagare som inte präglas av ekonomi och en slags motsatsposition är alltid svårt. Så även inom konstområdet. Ändå är det bara med en fungerande dialog som förutom ekonomi också handlar om visioner om konst, förmedling och infrastrukturer vi kan få en verkligt fungerande konstpolitik som både konstliv, kulturnämnden och dess förvaltning har allt att tjäna på.